

Meer dan honger stillen?

Een sociaalhistorisch onderzoek naar de rol van gemaksvoding in de Belgische naoorlogse huiskerken.

Proefschrift ingediend tot het behalen van de graad van Doctor in de Sociale Wetenschappen:
Sociologie

Promotoren: Prof. dr. Ignace Glorieux en Prof. dr. Peter Scholliers

Samenvatting

Indien het over verandering in voeding gaat, kan de opkomst van de zogenaamde 'gemaksvoding' (*convenience foods*) niet genegeerd worden. Hoewel ze geen nieuw fenomeen is, is dit type van voeding sinds enkele decennia aan een opvallende opmars bezig. Het aanbod aan snel en gemakkelijk (klaar te maken) eten is groot, in de supermarkt of in de voedingswinkel, terwijl ook buitenshuis eten het belang van bereid voedsel illustreert. Sommige spreken over een ware revolutie, met het gevolg dat dit gemak ook zorgen baart. Vragen rijzen, onder meer over de impact van gemaksvoding op het koken en eten, en op de rol en de betekenis van voeding in ons leven. In welke mate vervangt ze de huisbereide maaltijd, en vormt ze een breuk met conventionele normen, kook- en eetgewoonten? Zet het voedingsgemak van gemaksvoding aan tot snacks, eten op flexibele tijdstippen, en individueel 'graasgedrag' (zelfs bij koppels en gezinnen met kinderen), of vormt ze daarentegen, net een garantie voor het voortbestaan van onze 'maaltijdtradities'? Ondanks de grote aandacht voor deze ontwikkeling, is er nog maar weinig onderzoek naar verricht en blijft de discussie beperkt tot speculaties.

Gezien haar groeiend aandeel in de voedingsconsumptie en de bezorgdheid die hierover bestaat, is het belangrijk haar intrede en rol in onze voedingscultuur beter te begrijpen. Of en hoe gemaksvoding onderdeel vormt van onze voedselpraktijken, staat centraal in dit onderzoek. Speciale aandacht gaat naar haar invloed op hoe we koken en eten. Deze vraag wordt benaderd vanuit een historisch-sociologische invalshoek, waarbij de focus ligt op België en Vlaanderen in de periode 1945-2005. Aan de hand van het begrip 'voedingscultuur' wordt richting gegeven aan dit onderzoek door aandacht te besteden aan (1) wat en (2) de manier waarop gekookt en gegeten wordt. In de literatuur wordt vaak uitsluitend naar een van beide componenten gekeken, terwijl dit onderzoek de uitdrukkelijke ambitie heeft om de samenhang tussen beide te bestuderen, met nadruk op de impact van gemaksvoding. Het is enkel op deze manier dat een antwoord kan geformuleerd worden op de bezorgdheid die specifiek tot mijn onderzoek heeft geleid. Bovendien levert deze benaderingswijze een meer genuanceerd beeld op van onze

manier van omgaan met voeding en de relatieve positie van gemaksvvoeding in onze voedingscultuur. Omwille van deze 'brede' benadering maakt Daniels gebruik van diverse bronnen die van toepassing zijn op verschillende momenten in de tijd, gaande van voedingsreclame via diepte-interviews tot zeer concrete gegevens uit huishoud- en tijdsbudgetdata. Het onderzoek toont aan hoe deze techniek van gemengde methoden zich uitstekend leent om inzicht te krijgen in de betekenis van en de keuze voor gemaksvvoeding en haar te contextualiseren.

De studie stelt vast dat gemaksvvoeding een belangrijk onderdeel vormt van onze voedingscultuur, maar niet zo overheersend aanwezig is als vaak wordt verondersteld. Iedereen consumeert gemaksvvoeding (in min of meerdere mate), maar de zogeheten 'gemaksamenleving' is er (nog) niet. Ondanks het feit dat gemaksvvoeding verband houdt met het spenderen van minder tijd in de keuken, primeert de huisbereide maaltijd nog steeds. Slechts bij een minderheid is sprake van een grotere voorkeur voor het kopen dan het koken van maaltijden. Daarnaast toont de studie aan dat gemaksvvoeding geen bedreiging, maar net een ondersteuning kan zijn voor de conventionele maaltijdstructuur en de cultuur van samen eten, mits andere voedingsmiddelen en maaltijden. Met andere woorden: het is vooral de inhoud van ons bord die ter discussie moet staan. Het is vooral op dat vlak dat de meeste veranderingen zijn gebeurd. De bevindingen suggereren hoe gemaksvvoeding een evolutie is, die zich ondanks tegenbewegingen, zal blijven ontwikkelen en onze voedingsgewoonten verder bepalen in de toekomst.